

GUILLEM D'ABELLA: UN CANVIADOR I ELS SEUS AFERS A FINALS DEL SEGLE XIII

Jordi Fernández-Cuadrench

Introducció

Ben poc és el que sabem sobre l'evolució de la banca privada a Barcelona durant el segle XIII, malgrat el decisiu paper que jugà, en tant que motor de l'economia dinerària, en el desenvolupament comercial experimentat per la ciutat en aquest període. Encara que fou un dels punts d'atenció dels estudis dels peoners de la història econòmica del nostre país, com Usher i Sayous, els orígens i desenvolupament inicial de la banca barcelonina no han estat objecte de cap estudi monogràfic.¹ En conseqüència, el nostre coneixement de l'expansió econòmica de la Barcelona baixmedieval presenta encara avui unes llacunes nombroses i essencials, difícils de superar mentre hom no pugui explicar fenòmens com, per exemple, la transformació de simple canviador de monedes en veritable banquer o la mecànica de diferents operacions bancàries, com ara els dipòsits o els comptes oberts, segons ha observat Manuel Riu.² En un article més recent, Stephen Bensch ha establert que únicament a través d'un despullament sistemàtic de la rica documentació doscentista, en bona part inèdita, dels arxius barcelonins i d'una contextualització de les dades obtingudes en el marc polític i socioeconòmic que les generà hom podrà assolir una comprensió precisa del procés de desenvolupament de la banca a la Barcelona de la segona meitat del segle XIII.³

L'objectiu del present article és aportar noves dades sobre aquesta complexa problemàtica a partir de l'anàlisi del patrimoni i dels afers del canviador Guillem d'Abella, mort el 1288, a la vetlla del que Bensch ha qualificat com "*la primera crisi bancària de Barcelona*".

Guillem d'Abella, canviador barceloní

El 15 de març de 1288, Guillem d'Abella, canviador i ciutadà de Barcelona, afligit probablement per alguna malaltia, expressava davant notari les seves darreres

1. A. P. USHER, *The Early History of Deposit Banking in the Mediterranean Europe*, Cambridge (Mass.), 1943, vol. I, i «Deposit Banking in Barcelona, 1300-1700», *Journal of Economic and Business History*, 4 (1931), pàg. 121-155, traduït al català amb el títol castellà «La Banca de Depósito en Barcelona (1300-1700)», *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, 2 (1969-1970), pàg. 157-181. A. E. SAYOUS, *Els mètodes comercials a la Barcelona medieval*, Barcelona, Base, 1975, traducció de tres articles de 1931-1936, amb un excel·lent estudi introductori d'A. GARCÍA SANZ i G. FELIU, «Els mètodes comercials a la Catalunya medieval» (pàg. 9-44).
2. M. RIU, «La banca i la societat a la Corona d'Aragó, a finals de l'Edat Mitjana i començament de la Moderna», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 11-12 (1990-1991), pàg. 187-224, una versió revisada de «Banking and Society in Late Medieval and Early Modern Aragon», ponència presentada al col·loqui *The Dawn of Modern Banking*, New Haven, 1979, pàg. 131-167.
3. S. P. BENSCH, «La primera crisis bancaria de Barcelona», *Anuario de Estudios Medievales*, 19 (1989), pàg. 311-328.

voluntats.⁴ La mort no trigà gaire a arribar-li, car mes i mig més tard, el darrer dia de maig, els marmessors realitzaven l'inventari *post mortem* dels seus béns⁵. En el moment del seu òbit, aquest canviador havia de ser un home ja madur, donat que deixava vídua, Ròmia, i dues filles, Guillemona, muller de Pere de Portes, i Agnès, encara donzella, endemés de quatre néts: Esclarmunda, Ròmia, Francesc i Bernardó, fruit del matrimoni d'una altra filla, la difunta Berenguerona, amb Bernat de Daurats.

La residència de Guillem d'Abella estava situada a la Vilanova de la Mar, concretament al carrer dels Mercaders, en una gran casa resultant de la unió de dos immobles contigus, un dels quals havia estat comprat als marmessors del difunt Pere de Sala⁶ i l'altre a Bartomeu de Porta. Era aquesta una ubicació que s'adeia plenament a les seves necessitats professionals. Format a partir de l'activitat econòmica generada pel port, l'actual barri de la Ribera aplegava els principals centres comercials de la Barcelona de les acaballes del segle XIII, com eren la plaça del Blat i l'eix constituït pels carrers dels Canvis, o Canvis Vells, i dels Canvis Nous i la plaça dels Canvis de la Mar, on els canviadors barcelonins tenien situades llurs taules de canvi i on, uns anys després, havia d'aixecar-se la Llotja de la ciutat. No és estrany, per tant, que en aquesta zona hi residissin un bon nombre de les més importants famílies de la burgesia de Barcelona, entre les quals hi havia un nodrit grup de canviadors, com ara els Dusai, els Finestres, els Fiveller o els Sabater.⁷

Però també tingueren un gran pes a l'hora de fixar la residència del canviador factors estrictament espirituals. En efecte, molt a prop del carrer dels Mercaders es trobava el convent de Santa Caterina, pertanyent a l'orde dels frares predicadors, amb el qual Guillem d'Abella mantingué uns vincles molt estrets, materialitzats en la figura del seu confessor, el frare Duran, que el portaren a triar el cementiri d'aquest convent per a ser enterrat i a ordenar la institució a la seva església d'un aniversari en benefici de la seva ànima. Per altra part, no deixa d'ésser significatiu que fos parroquial de Santa Maria de la Mar, església que havia d'esdevenir símbol indiscutible de la Vilanova de la Mar i de la puixança de la burgesia que la feia créixer.

A desgrat de les escasses dades biogràfiques disponibles sobre aquest canviador i la seva família, hi ha prou indicis per a situar la procedència socioeconòmica de Guillem d'Abella en la menestralia barcelonina. En aquest sentit, en podem destacar dos de significatius. Per una part, l'evidència que no pertanyia a cap de les famílies de l'oligarquia de la Barcelona del segle XIII. En segon lloc, la política que seguí a l'hora de maridar Berenguerona i Guillemona, les seves dues filles grans, les quals varen casar-se, respectivament, amb Bernat de Daurats i Pere de Portes, membres de dues famílies menestrals de la ciutat estretament vinculades

4. *ACB* (Arxiu Capítular de Barcelona), 4-8-87. C. BATLLE i M. CASAS, «La caritat privada i les institucions benèfiques de Barcelona (segle XIII)», dins *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, Barcelona, CSIC, 1980, vol. I, pàg. 117-190, permet la identificació i caracterització de totes les institucions eclesiàstiques i assistencials beneficiades pel testament de Guillem d'Abella.

5. *ACB*, 4-32-515. Vegeu Apèndix.

6. Testament i inventari no coincideixen en referir-se a aquest personatge: mentre que al primer document rep el nom de Guillem de Sala, al segon és anomenat Pere de Sala. Davant la impossibilitat de verificar cap de les dues opcions i tenint present que els marmessors trobaren quan realitzaven l'inventari els documents de l'esmentada compra, d'ara endavant parlarem de Pere de Sala, tot i no descartar de forma absoluta la possibilitat que el seu nom fos Guillem de Sala.

7. Ruu, «La banca i la societat...», pàg. 199-20, calcula que en aquesta àrea hi hauria prou espai per a uns vint-i-cinc canviadors, nombre que s'acosta als vint-i-dos que el mateix autor ha trobat als llistats de consellers de la ciutat entre 1254 i 1270 (pàg. 202), però que és sensiblement superior als tretze que S. P. Bensch ha pogut documentar durant la dècada del 1280 («La primera crisi...», pàg. 317). També, C. BATLLE, i J. J. BUSQUETA, «Las familias de la alta burguesía en el municipio de Barcelona (siglo XIII)», *Anuario de Estudios Medievales*, 19 (1989), pàg. 89-90.

per lligams de parentiu. El primer era fill del seu homònim Bernat de Daurats, que, segons es desprèn de les dades proporcionades pel seu testament, realitzat el 1247, havia de ser un sabater barceloní, atès que era membre de la confraria de Sant Marc.⁸ De Pere de Portes, en sabem que fou fill d'un pellicer de Barcelona anomenat Homededéu de Portes,⁹ gendre de Bernat de Daurats pare, de qui fou marmessor testamentari.¹⁰ Pere de Portes, doncs, era nebot i cunyat de Bernat de Daurats fill.

És aquest origen menestral el que indica que fou mercès a la seva tasca com a canviador i a les perspectives comercials que aquesta li oferia que Guillem d'Abella aconseguí, d'una banda, acumular la substanciosa fortuna que posseïa en el moment del seu òbit, formada per una considerable massa de diner líquid, diferents mercaderies i diversos immobles situats a la ciutat i a les seves rodalies, i, d'una altra, millorar sensiblement la seva condició social.

La importància del seu patrimoni va permetre al canviador d'harmonitzar en el seu testament interessos aparentment divergents: assignar una considerable suma de diners en favor de la seva ànima per tal d'assegurar-se la salvació, sense arribar a hipotecar el futur dels seus hereus; preservar la unitat de la part principal dels seus béns, especialment dels immobles, en la persona del seu hereu universal; dotar a la resta dels seus descendents de substanciosos llegats, però evitant esmicolar l'herència en una munió de deixes més o menys quantioses; i garantir el benestar de la seva muller durant el temps que li restés de vida.

El testament

L'execució de les seves darreres voluntats fou confiada per Guillem d'Abella a Bernat de Daurats, el seu gendre, i a Bartomeu Romeu, canviador com ell i membre d'una influent família de la burgesia barcelonina.¹¹ L'elecció d'aquest darrer com a marmessor i la relació d'amistat que implica denoten l'elevada posició socio-professional de que gaudia Guillem d'Abella durant la darrera etapa de la seva vida.¹²

D'acord amb la mentalitat de l'època, Guillem d'Abella assignà la considerable suma de 6.000 sous de Barcelona en moneda de tern en benefici de la seva ànima, per a la seva sepultura i en favor de l'ànima de tots aquells a qui en algun moment de la seva vida hagués injuriat, per tal que els seus marmessors realitzessin el major nombre possible d'obres pies. El repartiment d'aquests diners va fer-se, segons voluntat expressa del testador, de la següent manera: el primer i principal beneficiari fou el convent dels frares predicadors de Barcelona, que directament o indirecta rebé més de 80 sous. En efecte, els estrets lligams espirituals que mantenia

8. En morir, el 1247, Bernat de Daurats deixà vídua, Maria, i quatre fills: Estàcia, Serena, Ferrer i Bernat. Aquests dos darrers, que en aquell moment tenien menys de vint anys, reberen les cases que posseïa el seu difunt pare (ACB, 4-3-206).

9. ACB, 4-32-501.

10. ACB, 4-3-206.

11. Bartomeu Romeu fou un home d'un important pes econòmic i polític dins el municipi barceloní, que portà a terme una intensa activitat comercial durant tota la segona meitat del segle XIII (ACB, 1-6-2083, 1-6-2764, 1-6-608, 1-6-369, 1-6-2625, 1-6-920, 1-6-837, 1-2-483 i 4-49-263) i esdevingué conseller de la ciutat en 1288 i 1299 (J. F. BOSCA, *Memorial històric*, Barcelona, Associació de Bibliòfils de Barcelona, 1977, pàg. 44-45, i E. G. BRUNIQUEL, *Rúbriques. Ceremonial dels Magnífics Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1912, vol. I, pàg. 28-29).

12. En aquest mateix sentit, cal destacar la presència en el testament com a testimoni del també canviador barceloní Romeu Gerard, el qual fou membre del Consell de Cent de la ciutat, representant els canviadors, en quatre ocasions: 1265, 1266, 1267 i 1281 (BOSCA, *Memorial...*, pàg. 38-42). Com en el cas de Bartomeu Romeu, hom pot documentar les seves operacions comercials en diferents moments de la segona meitat del segle XIII (ACB, 1-6-1981, 1-6-20, 1-6-24, 1-6-28 i 1-6-3414).

Guillem d'Abella amb el convent de Santa Caterina el portaren a afavorir-lo amb 20 sous, així com amb una quantitat de diners a determinar pels marmessors per tal que els membres d'aquesta comunitat preguessin per la seva ànima el dia del sepeli. A més, els frares Duran, Guillem de Vilamajor i Romeu d'Esplugues, tots ells predicadors, reberen 20 sous cadascun.

Cal destacar, en segon terme, els 50 sous que foren assignats a la taula del convent de l'altre orde mendicant sòlidament implantat a la ciutat: el dels framenors, perquè celebrassin un àpat en la seva memòria, assistissin al seu enterrament i preguessin per la seva ànima, finalitat per a la qual també foren afavorits els monestirs de Sant Antoni de Barcelona, de l'orde de Santa Clara, i de Santa Maria de Valldonzella amb 20 sous cadascun.¹³

Endemés dels 10 sous que rebé l'església de Santa Maria de la Mar, la seva parròquia, una munió de petites deixes foren assignades per Guillem d'Abella, seguint un costum generalitzat a l'època; a diferents esglésies, monestirs i hospitals de Barcelona: 5 sous a l'església de Sant Miquel i 2 sous als frares de Penitència, coneguts popularment com 'frares del sac', al monestir de Santa Maria de Montalegre, a la casa dels malalts, és a dir la leproseria, i a cadascun dels hospitals barcelonins, que en aquell moment eren quatre: el d'en Colom, el del canononge Pere Desvilar, el d'en Bernat Marcús i el de Santa Eulàlia del Camp. Finalment, rebria 12 diners cadascuna de les esglésies parroquials i capelles de la ciutat que fos present al seu enterrament portant una creu.

Al marge d'aquestes deixes a institucions religioses, Guillem d'Abella atorgà uns diners a determinats laics, concretament 100 sous a Bernat Rossell i 50 sous a cadascuna de les seves germanes. Sens dubte, a jutjar per les quantitats rebudes, eren persones properes al testador, potser fills d'algun amic, que haurien quedat orfes i amb escassos recursos i que obtindrien així un petit patrimoni, que, ben administrat, els podia proporcionar una estabilitat socioeconòmica, especialment a les noies, les quals disposarien d'un dot per a casar-se.

Una vegada sufragades aquestes deixes i les despeses ocasionades pel sepeleli, el testador disposà que la resta dels 6.000 sous fos distribuïda pels marmessors, segons llur criteri i abans que es complís el primer aniversari del seu òbit, entre els pobres vergonyants, les donzelles per maridar i la redempció de captius, els tres tipus d'almoines que amb més freqüència apareixen als testaments de l'època.¹⁴

Sense cap fill mascle que el pogués succeir en l'ofici de canviador, Guillem d'Abella instituï hereva universal Agnès, la més jove de les seves filles. Deixant de banda possibles factors de tipus afectiu, aquesta elecció vingué determinada per la seva condició de donzella, que feia que, per una part, romangués encara dins la família paterna, de la qual ja havien sortit en casar-se les seves germanes i a la qual no pertanyien els seus nebots, i que, per una altra, necessités d'un patrimoni substancial per tal de garantir un bon matrimoni. Agnès heretà la majoria dels béns mobles del seu pare, entre els quals es trobaria bona part de la considerable massa monetària procedent de la taula de canvi de Guillem d'Abella, i el gruix de les propietats immobles d'aquest. En concret, rebé la residència del carrer dels Mercaders, creada a partir de la compra d'unes cases als marmessors del difunt Pere de Sala i a Bartomeu de Porta; una vinya, situada al costat del Torrent Profund, adquirida a Guillem de Lacera; un censal de 2 morabatins anuals

13. Sobre els costums funeraris d'aquesta època hom pot consultar J. R. JULIÀ, «Las actitudes mentales de los barceloneses del primer tercio del siglo XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 20 (1990), pàg. 31-32.

14. BATLLE i CASAS, «La caritat privada...», pàg. 156-157; i JULIÀ, «Las actitudes mentales...», pàg. 36-39.

sobre les cases de Berenguer Delmer, ubicades prop de la platja, que Guillem d'Abella comprà a Guillem Durfort; i, per últim, la part que tenia en un molí que es trobava al casal dels molins anomenats de Sant Pere. Endemés, Agnès obtingué en concepte d'herència i legítima paterna 30 càrregues de cera en pes de Barcelona.

Aquest llegat, però, es veia temporalment restringit per l'usdefruit vitalici que Guillem d'Abella concedí a Ròmia, la seva muller, de la part de la residència familiar que corresponia a les cases que havien estat de Bartomeu de Porta i de la seva part del molí, amb la condició que aquesta visqués sempre de forma honesta i no tornés a casar-se i que mai llogués, empenyorés o de cap altra forma concedís a ningú aquests béns, per tal d'impedir l'adquisició de compromisos que poguessin condicionar en el futur la voluntat de la seva filla. D'altra banda, Guillem d'Abella ordenà a la seva hereva universal la celebració, durant tota la seva vida, d'un aniversari a l'església del convent de Santa Caterina, dotat amb 30 sous anuals, per tal que els frares predicadors commemoressin el dia del seu òbit amb un àpat en memòria seva i preguessin per la seva ànima. Una darrera condició fou imposada a Agnès pel seu pare: en cas de morir sense hereus legítims, ella només podria disposar lliurement de la meitat de l'herència, passant l'altra meitat a mans dels marmessors de Guillem d'Abella, els quals s'encarregarien de vendre-la i repartir els diners obtinguts en almoines en benefici de l'ànima del difunt.

L'altra filla, Guillemona, muller de Pere de Portes, a més de veure confirmat tot allò que el seu pare li havia donat en el moment de les seves nocces, rebé la resta del patrimoni immoble del canviador. Com a suplement de la seva herència i legítima paterna, li fou concedida una vinya, situada al territori de Barcelona, sobre la riera del monestir de Santa Anna, i adquirida als marmessors del difunt Bernat de Torçà. Igualment, Guillem d'Abella li assignà un obrador, ubicat al carrer de la Pelliceria, que uns anys abans, el 31 de desembre de 1283, havia comprat per 170 lliures a Bernat de Portes, germà de Pere de Portes, el qual l'havia rebut en herència del seu pare, Homededéu de Portes.¹⁵

Com a la seva germana Agnès, a Guillemona li foren imposades algunes condicions per tal de poder gaudir d'aquest llegat. Per una part, havia de lliurar anualment a Ròmia, la seva mare, mentre visqués, un cafís de vi en mesura de Barcelona, procedent dels fruits de la vinya que li havia estat atorgada. En segon lloc, el seu pare li prohibí d'alienar de cap manera els honors que li havia deixat, evitant així que sortissin de la família, car havien de passar als seus fills en el moment del seu decés o, en cas de morir sense hereus legítims, als seus nebots, els fills de la seva difunta germana Berenguerona.

Repartits els béns immobles entre les seves dues filles, Guillem d'Abella assignà als seus quatre néts importants deixes en metàl·lic o en espècie. Així, Esclarmunda rebé 12 càrregues de cera procedent de Ceuta i de Fes, que es trobaven a la botiga de la casa del canviador, i la meitat de la comanda que Bernat Llull i Bertran d'Ovellà havien rebut d'ell; mentre que Ròmia, Francesc i Bernardó obtingueren 200, 100 i 400 morabatins, respectivament, els quals equivalien globalment a 6.300 sous de Barcelona en moneda de tern, quantitat equiparable a la que aquell destinà per a garantir la salvació de la seva ànima.¹⁶

Per últim, endemés d'assegurar el benestar de la seva muller amb l'assignació vitalícia de diferents immobles i de reconèixer el dot i sponsalici d'aquesta,

15. ACB, 4-32-501.

16. En 1288, un morabatí alfonsoí d'or equivalia a 9 sous de Barcelona en moneda de tern, segons consta en un sotsestabliment d'una peça de terra del territori de Barcelona, realitzat el 3 de setembre del dit any (ACA, [Arxiu de la Corona d'Aragó], Diversos Patrimonials, Can Falguera, caixa 216, núm. 50).

Guillem d'Abella concedí a Ròmia l'augment o donació *propter nupcias* estipulat al seu document dotalici i un conjunt de béns mobles d'ús quotidià: dos llits, un complet i de bons panys, on ella jeia, i un altre de panys per a algun dels seus servents; una caixa que ella posseïa; dues copes d'argent, una que li havia estat lliurada al canviador pels secretaris del call barceloní i una altra, més petita, comprada, en la qual ella acostumava a beure; així com un armari de fusta amb el senyal reial, és a dir els quatre pals, pintat.

En la majoria de testaments, la darrera part no presenta gaire interès, car hom es limita sovint a esmentar un seguit de clàusules estereotipades, buides d'un contingut precís. En el de Guillem d'Abella, ben al contrari, aquesta part adquireix una extraordinària importància pel fet d'aportar valuoses dades sobre el funcionament de la seva taula de canvi i de facilitar una de les raons que portaren als marmessors a realitzar l'inventari dels seus béns en morir.

Com era costum a l'època, les últimes disposicions del testament de Guillem d'Abella feien referència al pagament per part dels marmessors de tots aquells deutes contrets amb diferents persones "*per causa de comanda o per qualsevol altra causa*", així com a la restitució de totes les injúries que hagués pogut cometre al llarg de la seva vida. Les ordres que el canviador donà als seus marmessors foren inequívokes: havien de pagar aquelles quantitats degudes que apareixien als assentaments no cancel·lats dels capbreus de la seva taula de canvi i aquelles altres que fossin justificades mitjançant documents públics o d'altres legítimes declaracions. Només en aquells casos que la reclamació del deute no anés acompanyada de proves documentals o testimonials que acreditessin la seva veracitat, marmessors i creditors havien de posar-se sota l'arbitri d'una tercera persona.

Amb l'objectiu, per tant, de fer front a la previsible allau de reclamacions de pagaments que es produïa sobre la taula d'un canviador que moria sense cap hereu que es fes càrrec del seu negoci, Guillem d'Abella proporcionà als seus marmessors l'instrument imprescindible per a l'exacte coneixement de la seva activitat professional: els capbreus de la seva taula de canvi, on eren apuntades pel mateix canviador totes les entrades i sortides de diners efectuades a la seva taula i, molt probablement, les operacions comercials en què participava.¹⁷ En efecte, la informació d'aquests llibres de comptabilitat, legalment vinculant des de 1284, feia possible als marmessors liquidar els deutes contrets pel testador, fins i tot en absència d'actes notariais acreditatives, i, a la vegada, els permetia reclamar aquelles quantitats que li eren degudes. Els capbreus, eina essencial durant la vida del canviador per a la pràctica del seu ofici, adquirien a la mort d'aquest una gran importància i protegien els hereus en permetre diferenciar nítidament quina era la part del patrimoni que estava vinculada als afers i quina formava realment l'herència.¹⁸

17. El fet que el document parli de 'capbreus' evidencia la utilització de diferents llibres per part de Guillem d'Abella a l'hora de portar la comptabilitat. Possiblement aquest canviador utilitzava l'anomenat capbreu major com a llibre resum, organitzat per comptes personals, i en un altre anotava les transaccions diàries. Sobre la utilització de llibres de comptes per part dels canviadors barcelonins de la segona meitat del segle XIII, hom ha de consultar l'article de S. P. BENSCH, «La primera crisis...», pàg. 317-320, el qual, a la nota 40, aporta una breu però fonamental bibliografia sobre el tema a d'altres ciutats europees.

18. Segons privilegi concedit pel rei Pere el Gran a la ciutat de Barcelona, l'11 de gener de 1284, les transferències anotades en els capbreus dels canviadors jurats davant el veguer de la ciutat adquirien un compromís legal (BENSCH, «La primera crisis...», pàg. 318). Sobre el privilegi de 1284 i la seva contextualització dins el marc de les concessions reials fetes a diferents ciutats de la Corona d'Aragó, com Mallorca, Tortosa i València, cal consultar RIU, «La banca i la societat...», pàg. 202, i USHER, *The Early History...*, pàg. 238-239.

L'inventari dels béns

El 31 de maig de 1288, amb tota probabilitat immediatament després de la mort de Guillem d'Abella, Bartomeu Romeu i Ferrer Burguet¹⁹ portaren a terme l'inventari dels béns que hi havia a la casa del canviador, en presència de la seva vídua, Ròmia, les seves filles, Guillemona i Agnès, els seus gendres, Pere de Portes i Bernat de Daurats, i d'altres testimonis.

Donat que l'inventari era l'instrument que havia de permetre als marmessors saber de quins objectes podrien disposar per tal d'obtenir els diners necessaris per a liquidar els deutes de Guillem d'Abella, retornar els dipòsits que havien estat confiats a la seva taula de canvi i acomplir les seves darreres voluntats, hom no hi relacionà de forma sistemàtica tots els béns mobles que es trobaven a la casa del canviador, sinó únicament aquells de més valor, susceptibles de pertànyer als seus afers. A l'inventari, doncs, hi apareixen només monedes, objectes d'argent, robes, teles i mercaderies, com espècies i cuirs, béns que, per llurs característiques, havien de procedir en bona part de l'activitat professional de Guillem d'Abella. En aquest sentit, hagué d'ésser determinant la participació en l'elaboració de l'inventari de Bartomeu Romeu, car la seva experiència com a canviador li havia de permetre reconèixer els tipus i valors de les diferents monedes i taxar la resta d'objectes, així com relacionar els béns inventariats amb els assentaments dels capbreus de la taula del difunt canviador. Pel que respecta, finalment, a l'ordre i ubicació dels béns relacionats, cal assenyalar que els marmessors optaren per vertebrar l'inventari a partir dels petits àmbits on s'hi guardaven els objectes, això és caixes, cofres o armaris, en detriment de l'estructura proporcionada pel mateix immoble. Hom trobà, doncs, molt més útil identificar de forma precisa aquests mobles que no pas determinar llur situació dins les diferents estances de la residència del canviador. Això explicaria per què foren inventariades les mercaderies que hi havia emmagatzemades dins la botiga de la casa sense fer cap al·lusió a l'existència d'aquesta dependència.²⁰

El primer contenidor inventariat pels marmessors fou una caixeta que Guillem d'Abella tenia a la seva taula de canvi. La varietat i les quantitats de monedes que hi contenia, agrupades per tipologies dins de saquets o trossos de pany de lli i, en alguns casos, acompanyades per paperets on hi figurava el nom del dipositant, fan pensar que aquesta caixeta era utilitzada pel canviador per a traslladar de la seva residència a la taula aquells diners que diàriament preveia necessitar per a les seves transaccions. En concret, hom hi trobà 62 dobles i 1/2 d'or míries i rexedies, de les quals 11 i 1/2 pertanyien al clergue Arnau Llobet;²¹ 2 dobles d'or castellanés, una de

19. Cal observar la substitució, respecte als marmessors que el difunt canviador designà al seu testament, de Bernat de Daurats per Ferrer Burguet, membre d'una influent família de la burgesia barcelonina. La raó d'aquest canvi es troba molt possiblement en el fet que Bernat de Daurats hagués d'intervenir en l'inventari en qualitat de testimoni, com a garant dels interessos dels seus fills.

20. Sobre els diferents objectes, robes i teles que hi havia a les llars de Barcelona en aquesta època, F. SABATÉ, «Els objectes de la vida quotidiana a les llars barcelonines al començament del segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 20 (1990), pàg. 53-108. Segons aquest autor (pàg. 56-59), la caixa era el moble on acostumaven a guardar-se els objectes. Les caixes, grans, mitjanes o petites, amb o sense peus, amb forma de paral·lelepípede i sovint de fusta de noguera, eren recipients d'important capacitat, que s'obrien per la part superior, la qual actuava de tapa. El cofre, per altra part, era un moble similar a la caixa, de la qual es distingia no tant per l'ús com per la seva cabuda, més reduïda. L'armari, per últim, era molt més alt que la caixa i tenia la seva obertura per la part frontal.

21. Les dobles d'or míries o d'Almir eren les encunyades per Abd-Allah ben Ayad, el Almir, rei de Múrcia, entre 1145 i 1147, mentre que les dobles d'or rexedies o almohades foren encunyades a Ceuta i Màlaga per Abumohamed Abdelluahid II Arraxid (1232-1242) i circularen amb una gran fluïdesa per Catalunya durant el regnat de Pere el Gran (1276-1285), segons explica F. MATEU Y LLOPIS, *Glosario Hispánico de Numismática*, Barcelona, CSIC, 1946, pàg. 54-55. El 8 de juliol de

les quals era del dit Arnau Llobet;²² un agostar d'or;²³ 14 lliures i 17 sous tornesos d'argent, dels quals 14 sous corresponien a Guillem sa Roca;²⁴ i 15 sous i 3 diners melgoresos menuts.²⁵

En segon lloc, els marmessors obriren una caixa gran amb peus. A partir de la gran quantitat de monedes que en ella s'hi guardaven, de llur disposició, la major part agrupades en funció de la seva procedència en sacs de 2.000 sous, i del fet de pertànyer a dos dels tipus més corrents a la Barcelona de les acaballes del segle XIII, sous tornesos i barcelonesos d'argent,²⁶ així com de la presència d'algunes monedes tant poc usuals que foren taxades en funció de llur pes en argent, hom pot deduir que aquesta caixa hauria de servir a Guillem d'Abella de reserva monetària, és a dir, per a emmagatzemar aquelles monedes que no li eren menester de forma immediata. Hi havia un total de 912 lliures torneses d'argent; 100 lliures barceloneses d'argent; 41 marcs i 3 quarts d'argent en 29 monedes no especificades,²⁷ 8 sous menys

1285, Pere el Gran establí el valor de la doble mília en 15 sous de Barcelona en moneda de tern i el de la rexedia i de la castellana en 14 sous i 6 diners de la mateixa moneda barcelonina (J. BOTET i SISÓ, *Les monedes catalanes*, Barcelona, IEC, 1909, vol. II, pàg. 71). El fet, però, que l'inventari esmenti quasi sempre conjuntament les dobles mília i les rexedies, "entre mília i rexedies", o que utilitzi la forma genèrica "dobles d'or" per a designar-les ens porta a pensar que, entre la data del privilegi del rei Pere i la de realització del present document, la doble rexedia augmentà de valor, equiparant-se a la mília, no a l'inrevés, donat que això hauria portat els marmessors de Guillem d'Abella a relacionar conjuntament les dobles mília, rexedies i castellanes, cosa que no succeeix mai. Una prova del canvi del valor de les dobles mília i rexedies, entre 1285 i 1288, i de llur tendència a aproximar-se la tenim en un document, datat el 31 de juliol de 1286, que fixa el valor de les primeres en 17 sous de Barcelona en moneda de tern i el de les segones en 16 sous i 8 diners de la mateixa moneda, per sobre, en conseqüència, del valor fixat per Pere el Gran i a només 4 diners de diferència entre elles, dos menys que un any abans (ACB, 1-6-2966).

22. Anomenades generalment *castellans* en el document, les dobles d'or castellaness foren encunyades inicialment per Ferran III de Castella-Lleó (1230-1252) i els seus successors immediats, Alfons X (1252-1284) i Sanç IV (1284-1295). Vegeu MATEU, *Glosario...*, pàg. 52. El valor d'una doble castellana era, el 1285, de 14 sous i 6 diners de Barcelona en moneda de tern, segons consta en un privilegi de Pere el Gran (BOTET, *Les monedes...*, vol. II, pàg. 71).
23. L'agostar és la moneda d'or que Pere el Gran encunyà a Sicília, el 1285. El seu nom deriva del de la moneda encunyada per Frederic II el 1231, anomenada *augustal* o *augustalis* pel fet de reproduir un petit bronze d'August encunyat a Brindis. L'agostar fou conegut també sota les denominacions catalanes *agostara*, *agostal* i *gostara* i la llatina *aureus grossus* (MATEU, *Glosario...*, pàg. 12). Pere el Gran fixà, el 8 de juliol de 1285, el valor d'un agostar en 14 sous en moneda de Barcelona de tern (BOTET, *Les monedes...*, vol. II, pàg. 71).
24. Tornès d'argent és com l'inventari denomina el gros tornès, moneda d'argent creada per Lluís IX de França (1226-1270), que va transformar un valor ideal, el sou, en moneda real. Hom l'anomenà gros pel fet de ser la major moneda d'argent i tornès per encunyar-se a la ceca de la ciutat de Tours. Equivalia a 12 diners tornesos en moneda de billó (MATEU, *Glosario*, pàg. 92-93). Un tornès d'argent equivalia a 13 diners i òbol en moneda de Barcelona de tern, segons establí Pere el Gran, el 8 de juliol de 1285 (BOTET, *Les monedes...*, vol. II, pàg. 72).
25. Melgoresos menuts és el nom que el document dona als diners de billó (és a dir, fets d'un lliga d'argent i coure en una proporció que sol ser de dos terços a favor del segon) de Magalona, ciutat de la Septimània, que després rebé el nom de Melgueil. Encunyada primer pels seus comtes, des del 1197 ho fou pels bisbes, esdevinguts senyors de la ciutat. El diner melgorès circulà de forma fluida per la Corona d'Aragó, especialment durant el regnat de Jaume I (1213-1276), en esdevenir moneda pròpia de Montpeller (MATEU, *Glosario...*, pàg. 128-129).
26. Moneda barcelonesa d'argent és com hom anomena en l'inventari els croats, és a dir la moneda d'argent de Barcelona creada per Pere el Gran com a príncep el 1269 i encunyada definitivament des de 1285 a imitació del gros tornès. En efecte, com aquest, el croat era la materialització del sou, fins aquell moment només moneda de compte, equivalent a 12 diners de moneda de tern o de billó (BOTET, *Les monedes...*, vol. II, pàg. 68 i 77; MATEU, *Glosario...*, pàg. 34).
27. Segons anirem veient al llarg de l'inventari, tant les monedes d'argent no especificades com els objectes d'argent eren pesats de forma sistemàtica per tal de conèixer llur valor intrínsec, és a dir, llur quantitat de metall preciós, sense tenir, per tant, presents d'altres consideracions, com, per exemple, la qualitat de llur factura, en el cas dels darrers. La ponderació es feia prenent com a unitat el marc, emprat en joieria per al pes de l'or i l'argent des dels segles XII-XIII. A Barcelona, un marc, que pesava 268,348 grams, es dividia en 8 unces; cada unça, amb un pes de 33,543 grams, tenia 4 quarts o quarterons, cadascun dels quals feia 8,384 grams (C. ALSINA, G. FELIU i Ll. MARQUET,

2 diners de ducats de Venècia²⁸ i un milarès;²⁹ i 2 setres (*citras*) d'argent que pesaven 4 marcs i 1 unça i 1/2, les quals foren reclamades com a seves per Ròmia.³⁰

Fou, però, a una altra caixa gran, aquesta sense peus, on Guillem d'Abella guardava el volum més important de monedes i objectes d'argent. En ella, el canviador probablement dipositava aquells diners que havia de tenir més a l'abast i els objectes d'argent vinculats directament amb l'activitat professional. La disposició de les peces així ens ho indica, car, al costat de sumes de diferents monedes que volten les 50 lliures, agrupades en sacs per tipologies, apareixen quantitats variables de diverses monedes, que es troben aplegades en saquets o en trossos de pany de lli, en alguns casos amb la indicació del nom del dipositant, dispersos dins la caixa o recollits en una bossa de cuir vermella. Era, per tant, d'aquesta caixa que Guillem d'Abella prenia les monedes que li calia portar cada dia a la seva taula de canvi mitjançant la caixeta abans esmentada i era dins d'ella on les guardava en acabar la jornada. Els marmessors hi trobaren 654 dobles i 1/8 d'or mïries i rexedies; 34 dobles i 1/2 d'or castellanès; 124 agostars d'or; 115 morabatins d'or, dels que 9 pertanyien a Jaume Rossell i un altre a Jaume Torroella;³¹ 5 florins d'or;³² 136 lliures i 12 sous tornesos d'argent; 157 lliures i 9 sous barcelonesos d'argent menys 2 diners menuts de Barcelona;³³ 1 marc, 2 unces i 1 quart en milaresos d'argent de Menorca, anomenats *anduc*,³⁴ 9 sous melgoresos d'argent;³⁵ 7 marcs i 3 quarts entre esterlins i altres monedes d'argent;³⁶ 41 lliures i 9 sous melgoresos menuts; 100 lliures barceloneses de menuts; 66 lliures i 17 sous jaquesos;³⁷ 6 marcs, 2 unces i 1 quart de bosso-

Pesos, mides i mesures als Països Catalans, Barcelona, Curial, 1990, pàg. 175). El valor del marc d'argent fi, tant en peça com trencat, fou establert per Pere el Gran, el 8 de juliol de 1285, en 60 sous de Barcelona en moneda de tern (BOTET, *Les monedes...*, vol. II, pàg. 72).

28. El document parla exactament de "*moneda de venecians*", referència que fa identificar aquesta moneda amb el ducat venecià, el qual podia ser d'or o, com succeeix en aquest cas, d'argent (BOTET, *Les monedes...*, pàg. 65).
29. Moneda d'argent de forma quadrada encunyada en diferents punts de la Corona d'Aragó, com Mallorca, Montpeller i València, i a d'altres ciutats de la Mediterrània occidental, per exemple Marsella i Melgueil, durant la segona meitat del segle XIII, imitant els dirhems d'argent almohades. Era utilitzada essencialment en les transaccions comercials amb el món musulmà (MATEU, *Glosario...*, pàg. 132-133).
30. La setra, o sitra, era un recipient de terrissa, de metall o de vidre, amb ansa a un costat i broc curt a l'altre, que servia per treure i abocar aigua, vi o altre líquid (A. M. ALCOVER i F. de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll, 1975-1977 (2a ed.), vol. IX, pàg. 887 i 937).
31. El morabatí era una moneda d'or encunyada per Alfons VIII de Castella (1158-1214), en imitació del dinar almoràvit (MATEU, *Glosario*, pàg. 143-144). A causa d'aquest origen, sovint apareix esmentat a la documentació barcelonina de l'època com "*morabatí alfonso d'or*". El valor d'un morabatí era de 9 sous de Barcelona en moneda de tern. Vegeu la nota 16.
32. El florí era una moneda d'or encunyada a Florència des del 1252, que fou imitada a la Corona d'Aragó gairebé un segle més tard, el 1346 (MATEU, *Glosario...*, pàg. 80). El seu valor fou fixat per Pere el Gran, el 8 de juliol de 1285, en 11 sous de Barcelona en moneda de tern (BOTET, *Les monedes...*, vol. II, pàg. 71).
33. Com a "*diners menuts de Barcelona*" hom designava la moneda de billó encunyada per Jaume I a la ciutat de Barcelona el 1256, coneguda també com a *moneda de tern* (MATEU, *Glosario...*, pàg. 46).
34. L'*anduc*, segons pot deduir-se del document, era una moneda d'argent encunyada a Menorca que podria imitar la forma quadrada del dirhem d'argent almohade. Vegeu la nota 29.
35. Melgoresos d'argent és com a l'inventari hom anomena el gros de Montpeller, moneda d'argent encunyada per Jaume I, el 2 de novembre de 1272, en aquesta ciutat occitana, imitant el gros tornès de França. Com aquest, equivalia a 12 diners en moneda menuda o de billó (MATEU, *Glosario...*, pàg. 92). El 8 de juliol de 1285, Pere el Gran establí el valor d'un melgorès d'argent en 12 diners i òbol de Barcelona en moneda de tern (BOTET, *Les monedes...*, vol. II, pàg. 72).
36. L'esterlí era moneda d'argent anglesa encunyada per Enric II (1154-1189) i els seus successors, que va circular de forma fluida per Catalunya als segles XII i XIII, especialment durant el regnat de Jaume I (MATEU, *Glosario...*, pàg. 79).
37. El jaqués era el diner de billó encunyat pels reis aragonesos a la ciutat de Jaca (MATEU, *Glosario...*, pàg. 47).

nalla³⁸ de tornesos menuts;³⁹ i, per últim, 21 marcs, 7 unces i 3 quarts d'argent, pes total de diferents objectes: 2 talladors (*tayadors*), 4 escudelles (*escutellas*), 8 tasses (*tacias*), 15 culleres (*cloquearia*), una setra i 2 corretges de seda amb platons d'argent (*cintes de sirico cum platonis argenti*).⁴⁰

A l'armari amb el senyal reial de la seva habitació, fàcilment identificable amb el que Guillem d'Abella llegà a la seva muller, únicament hi aparegueren 64 lliures, 12 sous i 8 diners barcelonesos d'argent dins d'un sac.⁴¹

Dispersos per diferents punts no identificats de la casa del canviador, els marmessors hi recolliren diferents quantitats de monedes, objectes d'argent i robes que tenien com a denominador comú el fet de pertànyer a Ròmia, a qui foren lliurats. Es tractava d'un total de 13 dobles d'or míries i rexedies; 18 morabatins d'or; un florí d'or; 54 lliures torneses d'argent; 9 lliures i 4 sous barcelonesos d'argent; 12 sous melgoresos d'argent; 1 lliura i 5 sous melgoresos menuts; 8 marcs i 1 quart d'argent, pes total de 5 copes (*ciphos*), una de les quals era daurada tant a l'interior com a l'exterior i una altra que només ho era a l'interior, 3 tasses i 6 culleres daurades; 2 parells de llençols (*lintheaminum*)⁴² de lli; 4 estovalles (*mapas seu tova-y-les taulars*); 17 tovallons (*manutergia*),⁴³ dels que 6 eren de procedència francesa (*manutergia francisca*) i 6 en tenien l'aparença barrada (*manutergia catebriata*);⁴⁴ 3 coixins del tipus auricular (*auricularia*);⁴⁵ i un troç de seda de Lucca (*sindone de Lucha*).⁴⁶ De la mateixa manera, la vídua de Guillem d'Abella rebé totes aquelles robes que foren trobades dins d'una altra caixa sense peus: 2 parells de llençols; un nombre indeterminat d'estovalles; més de 15 tovallons, dels quals 6 eren de procedència francesa i 2 del país (*manutergia nostrata*) i un era barrat; 2 coixins auriculars; una vànova blanca; i un cobertor (*cobopertorium*) de seda de Lucca.

Els marmessors inventariaren igualment el contingut de dos cofres, en un dels quals únicament s'hi guardaven robes i teles: diverses estovalles, 15 tovallons, un manil,⁴⁷ i 2 peces de pany de lli. Dins de l'altre, al costat d'un tros de tela de 4 pams d'amplada i 2 peces més de pany de lli, aparegueren una garlanda⁴⁸ o diadema d'argent trencada, que pesava 15 unces, i 90 documents, dels que 69 feien referència a la casa adquirida per Guillem d'Abella als marmessors del difunt Pere de Sala, 14 a la que comprà a Bartomeu de Porta i 7 als afers que tenien el canviador i el difunt Pere de Coll.

38. Nom genèric de la moneda menuda o de billó, aplicat especialment a la que es troba fora del seu context legal de circulació, que val com a màxim el seu valor intrínsec (J. MESTRE (dir.), *Diccionari d'Història de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1992, pàg. 145).

39. Moneda de billó encunyada a la ciutat de Tours per la monarquia francesa. El 22 de maig de 1273, Jaume I va admetre la circulació dels diners tornesos en el Senyoriu de Montpeller, fixant el valor del diner tornès a la par amb el diner melgorès (MATEU, *Glosario...*, pàg. 204).

40. El tallador era el plat on es tallava i en què es servia la carn, el peix o d'altres viandes sòlides (ALCOVER i MOLL, *Diccionari...*, vol. X, pàg. 119). La cinta era un teixit que formava una tira estreta, generalment de bona qualitat i que servia per a cenyir, lligar o adornar (*Ibidem*, vol. III, pàg. 158); d'altra part, el plató era una bolla que es posava a una corretja, sia per ornament, sia per a servir de fermell (*Ibidem*, vol. VIII, pàg. 656).

41. En aquest sentit, cal tenir present l'observació que F. Sabaté, «Els objectes de la vida quotidiana...», pàg. 59, fa sobre la poca importància que rebia l'armari, segons la qual «s'usa ben poc i bom pre-fereix omplir abans les caixes».

42. J. F. NIERMEYER, *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*, Leiden, Brill, 1976, pàg. 614.

43. NIERMEYER, *Mediae Latinitatis Lexicon...*, pàg. 650.

44. *Catebriata*: roba barrada generalment en blanc i negre, però també en altres colors (DU CANGE, *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis*, Graz, Akademische Druck - U. Verlagsanstalt, 1954, vol. II-III, pàg. 216).

45. SABATÉ, «Els objectes de la vida quotidiana...», pàg. 72.

46. NIERMEYER, *Mediae Latinitatis Lexicon...*, pàg. 973.

47. El manil era un davantal que portaven les dones per a fer les diferents feines de la llar (ALCOVER i MOLL, *Diccionari...*, vol. VII, pàg. 202).

48. ALCOVER i MOLL, *Diccionari...*, vol. VI, pàg. 194.

Hom relacionà, finalment, un total de 49 càrregues, 2 roves i 11 lliures de cera neta, procedent de Romania, de Ceuta i de Fes;⁴⁹ 18 càrregues, 1 quintar i 24 lliures d'alum de Tlemcem adulterat (*encamerat*);⁵⁰ 8 càrregues, 9 roves i 9 lliures de laca també adulterada;⁵¹ 140 cuirs de bou repartits en 14 feixos. Encara que l'inventari no esmenta la ubicació exacta d'aquestes mercaderies, cal suposar que es trobaven a la botiga de la casa del canviador, puix que era en aquesta botiga on, segons el seu testament, Guillem d'Abella tenia emmagatzemades les 12 càrregues de cera de Ceuta i de Fes que, com hem pogut veure, atorgà a la seva neta Esclarmunda.

Els afers

És evident que les dades aportades pel testament i l'inventari són insuficients per tal d'assolir una comprensió detallada dels afers de Guillem d'Abella, ni que sigui en un moment concret com és el del seu traspàs, ja que per a poder assolir-la necessitariem disposar dels capbreus de la seva taula de canvi, malauradament desapareguts. No obstant això, les referències són prou significatives com per a permetre'ns conèixer algunes de les activitats professionals d'aquest canviador i, encara que molt vagament, algunes de les seves operacions mercantils.

La funció característica dels canviadors, durant el segle XIII, fou el canvi de monedes, activitat que els donà nom. En efecte, la desigualtat de llei que presentaven les diferents monedes en circulació, segons llur procedència, feia imprescindible per al desenvolupament comercial l'existència d'homes que, amb un coneixement extraordinari d'aquesta massa monetària, es dediquessin al canvi manual de les monedes, previ pes i taxació, i a obtenir un benefici legal per aquestes operacions.

Com la resta de canviadors del seu temps, doncs, la principal activitat que Guillem d'Abella exercia a la seva taula era el canvi monetari. Això explica la considerable suma de diner líquid trobada a casa seva pels marmessors i la gran diversitat de les monedes que la componien i que proporcionen un ampli ventall de les utilitzades amb més freqüència en el comerç mediterrani, peninsular i continental, tant per la seva procedència, aragoneses, castellanes, catalanes, franceses, italianes, mallorquines i musulmanes, com per llur metall predominant: un 26,88% de monedes d'or, un 64,54% d'argent i un 8,58% de billó.

Guillem d'Abella, però, no limità el seu paper al de simple canviador, sinó que, de la mateixa manera que molts altres canviadors coetanis, esdevingué un verita-

49. La càrrega, o carga, era un pes que equivalia a 124,800 kg. i era fraccionada en 3 quintars, cadascun dels quals tenia uns 41,600 kg. El quintar era dividit en 4 roves, amb un pes de 10,400 kg. cadascuna. La rova, per acabar, podia ésser fraccionada també en 26 lliures, en 312 unces o en 1.248 quarts (ALSINA, FELIU i MARQUET, *Pesos, mides i mesures...*, pàg. 134, 223 i 227). La cera, producte d'intens tràfic durant tota l'Edat Mitjana, fou utilitzada generalment per a l'enllumenat particular i eclesiàstic mitjançant espelmes, ciris o torxes, i també en alguna fase de l'elaboració tèxtil (M. GUAL CAMARENA, *Vocabulario del comercio medieval. Colección de aranceles aduaneros de la Corona de Aragón (siglos XIII y XIV)*, Tarragona, Diputació Provincial, 1968, pàg. 266).

50. L'alum fou una de les matèries primeres més importants al llarg de l'època medieval, ja que, en la indústria tèxtil, era imprescindible per fixar els colors en les teles i hom la utilitzava també en l'adobament de cuirs i pells, en l'elaboració de vidre i de pergamins, en la il·luminació de llibres i còdexs, en l'elaboració de medicaments, etc. (GUAL, *Vocabulario...*, pàg. 200-201). *Encamerat*: del verb encamerar, que significa adulterar, és a dir, barrejar coses de diferent qualitat (ALCOVER i MOLL, *Diccionari...*, vol. IV, pàg. 838-839).

51. La laca, substància resinosa formada en diversos arbres tropicals a partir de les picadures d'uns insectes de l'espècie *coccus lacca* i de les mateixes restes d'aquests animals, fou utilitzada a l'Edat Mitjana principalment com a tint vermell, però també era important per a l'elaboració de vernissos, de medicaments, etc. (GUAL, *Vocabulario...*, pàg. 341).

ble banquer en incloure entre les seves activitats professionals, endemés d'aquella funció tradicional, d'altres de noves, com el resguard de dipòsits, la transferència de diners i el préstec amb interès.

La perícia dels canviadors a l'hora de distingir les monedes bones de les dolentes els proporcionà un important prestigi i generarà entre la població un clima de confiança envers ells, de forma que reberen en llurs taules molts dipòsits de diners que els seus propietaris no necessitaven de forma immediata.⁵² Molts canviadors, a l'igual que molts mercaders, començaren a acceptar dipòsits a termini o a la vista retribuïts amb un modest interès, que, a desgrat de no haver estat encara fixat durant el segle XIII, oscil·laria entre el 4 i el 5%.⁵³ Així, com observa Roberto Sabatino López, la banca de dipòsit derivà de manera quasi natural del canvi monetari.⁵⁴

Encara que no s'han conservat els moviments dels dipòsits confiats a Guillem d'Abella, acuradament anotats per aquest en els desapareguts capbreus de la seva taula de canvi, és possible trobar rastres d'aquestes operacions en l'inventari dels béns. En efecte, dins els trossos de drap de lli on es guardaven algunes petites sumes de diners aparegueren escrits de puny i lletra del canviador, bé en el mateix teixit, bé en un tros de paper, els noms dels qui les havien dipositat.

Coneixem, en concret, a quatre d'aquests dipositants, dels quals almenys tres eren membres de la burgesia barcelonina: Guillem sa Roca, ciutadà de Barcelona i propietari d'un important patrimoni immobiliari a la ciutat, havia confiat a Guillem d'Abella 14 sous tornesos d'argent;⁵⁵ d'Arnau Llobet, clergue molt actiu en el mercat de rendes barceloní, eren 11 dobles i 1/2 d'or míries i rexedies i una dobla d'or castellana;⁵⁶ Jaume Rossell, ciutadà de Barcelona i fill del notari públic de la ciutat Guillem Rossell, li havia dipositat 9 morabatins d'or;⁵⁷ i, finalment, a Jaume Torroella pertanyia la modesta quantitat d'un morabatí d'or.

Paral·lelament, i mercès als avenços assolits en matèria de comptabilitat, els canviadors s'endinsaren en operacions de transferència de diners en actuar com a intermediaris en nombrosos pagaments originats per transaccions comercials. Donat que aquesta pràctica estalviava la utilització d'efectiu, no és d'estranyar que, durant la segona meitat del segle XIII, arrelés entre els ciutadans de Barcelona el costum de tenir un compte obert en una taula de canvi, tal i com succeï als principals centres mercantils europeus. La mecànica de les transferències era senzilla: acordada una operació entre dues parts, la que havia de realitzar el pagament dipositava el numerari estipulat en una determinada taula de canvi per tal que, una

52. SAYOUS, *Els mètodes comercials...*, pàg. 96.

53. RIU, «La banca i la societat...», pàg. 189-190.

54. R. S. LÓPEZ, *La revolución comercial en la Europa medieval*, Barcelona, El Albir, 1981, pàg. 123.

55. Guillem sa Roca, o de Roca, participà molt activament en el món dels afers barcelonins durant bona part de la segona meitat del segle XIII: comprà diferents censos emfitèutics i immobles, tant a Barcelona (ACB, 4-50-434 i 1-6-4055) com al seu territori (ACA, Diversos Patrimonials, Can Falguera, caixa 71, núm. 74), concedí diferents préstecs *bono amore*, especialment a Bernat Durfort, el seu cunyat (ACB, 1-6-2375 i 1-6-2098), i també al canviador Romeu Gerard (ACB, 1-6-20), amb qui mantingué uns estrets lligams comercials, materialitzats en diverses comandes (ACB, 1-6-24 i 1-6-28). Era mort a mitjans de l'any 1292, quan el seu fill i hereu, Berenguer de Roca, vengué a la vídua, Sança, un seguit de censos emfitèutics sobre unes cases situades a Barcelona, significativament al carrer anomenat d'en Roca (ACB, 4-50-435).

56. Al llarg del darrer terç del segle XIII, Arnau Llobet comprà algun cens emfitèutic en el territori barceloní (ACB, 1-6-985), però, sobretot, es dedicà a l'adquisició temporal de rendes eclesiàstiques, com el delme del deganat de Barcelona a les parròquies de Santa Perpètua de Mogoda i Santa Maria d'Antiga (ACB, 1-6-2302) i els rèdits, censos i eixides de la prepositura del mes de novembre de la seu barcelonina, en aquest cas juntament amb el blanquer Guillem de Bruguera (ACB, 1-6-3779). El 1299 era beneficiat a l'església del monestir de Sant Damià de Barcelona (ACB, 1-6-3849).

57. Jaume Rossell era propietari de diverses cases i censos emfitèutics a la ciutat de Barcelona (APSM (Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar), pergamins núm. 13.016 i 13.019).

vegada formalitzat el contracte pertinent, aquell fos lliurat a l'altra part, sovint seguint les instruccions donades per un notari. Desconeixem quins eren els guanys dels canviadors en aquestes transaccions, però podem suposar que les durien a terme a canvi d'una retribució concreta o de la possibilitat de treballar amb els diners durant el temps que els tinguessin en dipòsit.

En aquest sentit, cal assenyalar que, uns anys abans, el 20 de març de 1285, Elisenda, vídua del draper i canviador barceloní Joan de Banyeres, com a tutora del seu fill, utilitzà la taula de canvi de Guillem d'Abella per transferir als marmessors del seu marit, Guillem Pomar, Arnau de Planamitjana i el prevere Arnau Alemany, 17 lliures, 11 sous i 4 diners de Barcelona en moneda de tern, part de les 50 lliures que el difunt havia assignat en el seu testament a benefici de la seva ànima i per a la seva sepultura.⁵⁸

Una altra de les operacions que realitzava Guillem d'Abella era el préstec de diners, car, a desgrat de no tenir cap evidència documental al respecte, aquesta fou una pràctica habitual dels canviadors de l'època, que veien en ella un excel·lent mitjà per fer fructificar els capitals dipositats en llurs taules. Beneficiats per una legislació que fixava la taxa d'interès per als prestamistes jueus en un 20% i per als cristians en un 12%,⁵⁹ els canviadors estaven en condicions, per una part, de competir amb els creditors jueus, dedicats secularment a aquest tipus d'operacions, i, per una altra, d'obtenir uns guanys substancials, un cop liquidat el 4-5% d'interès que havien de satisfer a llurs dipositants. Conscients, tanmateix, que una ascensió massa ràpida podia portar a l'enfonsament, la major part dels canviadors eren molt cauts a l'hora de concedir crèdits i no acostumaven a posar en perill llurs reserves de numerari amb préstecs massa arriscats. Així, només deixaven diners a persones d'acreditada solvència, en bona part clients, als quals sovint permetien quedar en descobert.

Però els canviadors de la Barcelona de finals del segle XIII no limitaren llurs afers a aquelles activitats que els eren pròpies, això és, les estrictament bancàries, sinó que s'introduïren, sovint de la mà de mercaders, en operacions purament comercials i col·locaren de forma ordinària els cabals que tenien en dipòsit en comandes i societats mercantils, les quals, reduït convenientment l'innegable risc que comportaven mercès a l'atomització de les inversions, els proporcionaven excel·lents beneficis.⁶⁰

Com és natural, Guillem d'Abella no fou aliè a les noves perspectives econòmiques que s'obrien per a la banca barcelonina, com ho demostren les relacions comercials que mantenia amb Bernat Llull i Bertran d'Ovellà, materialitzades, com a mínim, en la constitució d'una comanda, els beneficis de la qual havien d'ésser lliurats a la seva néta Esclarmunda, segons disposà en el seu testament.⁶¹

58. *ACB*, 1-6-2465. Joan de Banyeres, membre d'una de les famílies més destacades de la burgesia barcelonina del segle XIII i un dels personatges més influents en la vida econòmica de la Barcelona de la segona meitat de segle, intervingué molt activament en el món dels afers de la ciutat, en la seva doble condició de canviador i draper, entre 1248 i 1285, any de la seva mort. Constituï societats mercantils (*ACB*, 1-6-2875, 1-6-1768, 1-6-2291 o 1-6-3649), va rebre comandes comercials (*ACB*, 1-6-308, 1-6-2916, 1-6-2179 o 1-6-2862), acceptà dipòsits de diners (*ACB*, 1-6-1790, 1-6-2972, 1-6-220 o 1-6-2685), concedí préstecs (*ACB*, 1-6-3047) i comprà cases a Barcelona (*ACB*, 1-6-224, 1-6-2637 o 1-1-2047) i vinyes, masos i molins dins del seu territori (*ACB*, 4-50-509, 1-6-320, 1-6-1280 o 4-63-2).

59. Aquests tipus d'interès foren establerts per Jaume I a les Corts de Tarragona de 1235 (BENSCH, «La primera crisis...», pàg. 315; RU, «La banca i la societat...», pàg. 201).

60. GARCÍA SANZ i FELIU, «Els mètodes comercials...», pàg. 34-35.

61. Bernat Llull era membre d'una de les famílies més importants de la burgesia de la Barcelona de finals del segle XIII, sobre les activitats de la qual hom pot consultar el treball de R. CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «Los Llull: Una familia de la burguesía barcelonesa del siglo XIII», *La sociedad mediterránea all'epoca del Vespro, XI Congrès d'Història de la Corona d'Aragó*, Palermo, 1983, vol. 2, comunicacions, pàg. 371-406.

Una altra prova, encara que indirecta, de la participació del canviador en el comerç marítim la tenim en les mercaderies que enmagatzemava a la botiga de casa seva, bona part de les quals eren espècies importades del nord d'Àfrica i de la Mediterrània oriental. En efecte, hi havia cera, provinent de les ciutats magrebines de Ceuta i Fes i de Romania, nom amb què a l'època es designava l'Imperi bizantí i la seva àrea d'influència; alum, de procedència nordafricana, en concret de Tlemcem; i laca, que solia arribar a Barcelona des de Síria i Egipte per a ésser reexportada vers l'interior de la península i la costa nordafricana.⁶² Endemés d'espècies, a la botiga també s'hi guardaven cuirs de bou, importats possiblement de Tunis.⁶³

A desgrat de la importància que assolí Barcelona, durant el segle XIII, com a centre d'exportació de teixits europeus vers el món musulmà,⁶⁴ és poc probable que les robes i teles que posseïa Guillem d'Abella en el moment del seu òbit, algunes procedents de França i de la ciutat toscana de Lucca, estiguessin vinculades amb la seva activitat comercial. Llur reduït volum i el fet que la major part fossin reclamades per la vídua del canviador apunten a un ús estrictament domèstic.

No presenta, tanmateix, gaires dubtes l'interès de Guillem d'Abella en l'important comerç barceloní de metalls preciosos. Durant el segle XIII i començaments del XIV, a causa d'una balança de pagaments favorable per a la ciutat, tingué lloc una intensa exportació d'or i, especialment, d'argent en forma de monedes, principalment estrangeres, d'objectes o de riells, comerç en el quals els canviadors, endemés d'intervenir directament, jugaren un paper decisiu en establir el valor d'aquests metalls.⁶⁵

Encara que no disposem de dades que ho corroborin de forma positiva, hi ha prou indicis per creure que Guillem d'Abella participà activament en aquest comerç, ja que, entre la massa monetària identificada a l'inventari dels seus béns, s'hi trobava un bon nombre de les monedes que solien formar part d'aquest tràfic, tant d'or, com els agostars, les dobles múries, les rexedies i les castellanes i els florins, com d'argent, cas dels melgoresos i els tornesos. Per altra part, dins d'aquesta massa monetària, també hi havia una xifra indeterminada de peces de procedència diversa, sovint no especificada, entre les quals destaquen els preuats esterlins anglesos, designada pels marmessors mitjançant el seu pes en argent, 8 marcs, 1 unça i 2 quarts, la presència de la qual evidència que llur atresorament obeiria més a raons comercials que no estrictament canviàries.

Cal assenyalar, finalment, que, dins les caixes i barrejats amb les monedes, el canviador guardava diferents objectes d'argent, amb un pes global de 36 marcs i 2 quarts. Si bé és cert que alguns d'ells, 12 marcs, 1 unça i 3 quarts d'argent, en total, havien de formar part de la vaixel·la familiar, donat que foren lliurats a la seva vídua, és molt probable que majoritàriament haguessin estat adquirits per Guillem

62. La reexportació de la laca vers el Magrib, durant el darrer terç del segle XIII, queda plenament demostrada per A. GARCÍA SANZ i J. M. MADURELL, *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media*, Barcelona, CSIC i Colegio Notarial de Barcelona, 1973, pàg. 49-53, i especialment pàg. 175-179 i 183-184, doc. 32, 33, 35, 36 i 41.

63. GARCÍA SANZ i MADURELL, *Comandas...*, pàg. 170, doc. 26.

64. GARCÍA SANZ i MADURELL, *Comandas...*, pàg. 45-49.

65. GARCÍA SANZ i MADURELL, *Comandas...*, pàg. 54-56. No deixa de ser significatiu que, en un moment tan primerenc com els anys 1220-1223, els canviadors barcelonins gaudissin d'una organització prou sòlida com perquè el valor de l'argent fi de Montpeller fos fixat a la ciutat en marcs "*recti pensí ad iustam marcham tabularum cambiatorum Barchinone*" (ACB, 1-6-352, 1-6-1797, 1-6-3880 i 1-6-1803, document aquest darrer publicat per SAYOUS, «Els mètodes comercials...», pàg. 149-150, doc. 9. També és significatiu que, durant la dècada dels anys 40, hom establís en diversos contractes el pagament dels morabatins d'or en funció del valor que aquesta moneda tingués a les taules dels canviadors de la ciutat (ACB, 4-90-156 i 1-6-1743).

d'Abella per esmerçar-los en el comerç de metalls preciosos, prescindint, doncs, de qualsevol criteri estètic i atenent tan sols a llur quantitat d'argent. D'aquí, per exemple, el valor d'una garlanda trencada.

Conclusions

Vers mitjan segle XIII, quan el pes específic dels canviadors en l'economia barcelonina era encara molt reduït,⁶⁶ Guillem d'Abella, de probable d'origen menes-tral, aconseguí el capital necessari per establir una taula de canvi a la ciutat. Entre 1250 i 1275, coincidint amb una profunda transformació del seu ofici, aquest canviador, a més de dedicar-se al clàssic canvi manual de monedes, amplià les seves activitats professionals amb la incorporació de noves funcions, com el resguard de dipòsits, la transferència de diners i el préstec amb interès, i esdevingué, per tant, un veritable banquer.

Amb els beneficis obtinguts mitjançant les operacions bancàries, Guillem d'Abella va poder, d'una banda, bastir un interessant patrimoni immobiliari dins la ciutat, i, d'una altra, introduir-se en el món dels afers comercials, a través de petites inversions en comandes i societats mercantils, que incrementaren els seus ingressos.

Conscient, però, de la fragilitat de la banca de l'època, Guillem d'Abella vetllà per la solvència de la seva taula de canvi i mantingué sempre disponible una considerable massa monetària com a salvaguarda dels dipòsits que li havien estat confiats. Per aquesta raó, mai posà la seva tasca com a canviador al servei de les transaccions comercials, com feren Joan de Banyeres o Jaume Ferran,⁶⁷ ni es deixà enlluernar pels substanciosos guanys que la concessió de crèdits a la monarquia podia proporcionar, i que foren la causa de les espectaculars fallides, a finals de segle, de les taules de Berenguer de Finestres, Bartomeu Sendra i Pere de Sant Pere.⁶⁸

Guillem d'Abella, per tant, fou un home que, mercès a l'ofici de canviador, pogué i sabé treure profit de l'expansió econòmica experimentada per Barcelona durant la segona meitat del segle XIII i aconseguí acumular una notable fortuna i assolir una posició social privilegiada.

APÈNDIX

31 de maig de 1288, Barcelona

Inventari dels béns del difunt Guillem d'Abella, canviador de Barcelona, realitzat per Bartomeu Romeu i Ferrer Burguet, els seus marmessors

ACB, 4-32-515, trasllat en pergamí, 602 x 517 mm, realitzat a Barcelona el 29 de gener de 1298, del pergamí original perdut.

Hoc est translatum sumptum fideliter a quodam instrumento cuius tenor talis est: In Dei nomine. Sit omnibus manifestum quod nos, Bartholomeus Romei et Ferrarius Burgueti, manumissores et executores testamenti Guilelmi de Ape, campsoris Barchinone, quondam, in presentia domine Romie, uxoris dicti Guilelmi de Ape, quondam, et in presentia Agnetis, filie puberis et heredis universalis dicti Guilelmi de Ape, quondam, et in

66. BENSCH, «La primera crisis...», pàg. 315.

67. RIU, «La banca i la societat...», pàg. 201.

68. BENSCH, «La primera crisis...», pàg. 311-312 i 321-327.

presentia domine Guillelme, filie dicti Guillelmi, quondam, uxorique Petri de Portis, et in presentia Bernardi de Dauratis et Petri de Portis, generorum predicti Guillelmi de Ape, et in presentia Bernardi de Portis et Guillelmi de Ventayola et Stephani de Podio, notarii publici Barchinone, facimus inventarium cum venerabili signo + de bonis que invenimus in hereditate et bonis dicti testatoris, quondam, non ut curatores dati ab eo dicte Agneti, filie et heredi universali dicti Guillelmi de Ape, quondam, set ut manumissores testamenti eiusdem cum intendamus nos excusare a dicta cura. Primum, invenimus in dicta hereditate quandam caxiunculam quam dictus Guillelmus de Ape tenebat in tabula sua cambii, et apervimus eam et invenimus in eam quandam saculum parvulum in quo invenimus viginti septem duplas auri mirias et rexedias et unum castellanum auri. Item, invenimus in quodam panno de lino viginti quatuor duplas auri et unum agostar auri. Item, invenimus duo trocia de panno lini et in altero eorum erant septem duple et media et unus castela et in alio trocio erant quatuor duple auri et dicta duo trocia panni erant in quodam saculo et erant ibi due cedulae papiri et erat scriptum manu dicti Guillelmi de Ape, scilicet, in altera earum "d.en Arnau Lobet, clergue" et in altera "A. Lobet". Item, quoddam trocium de panno lini in quo erant plicati quatuordecim turonenses argenti et erat scriptum in panno "G. sa Rocha". Item, invenimus in dicta caxiuncula ducentos octuaginta tres turonenses argenti. Item, quindecim solidos et tres denarios malgurienses et predictam monetam invenimus in dicta caxiuncula. Item, invenimus quandam caxiam magnam cum pedibus quam apervimus et invenimus in ea duas citras argenti quas ponderavimus et erant ponderis quatuor marcharum et unius uncie et medie, quasque dicta domina Romia, uxor dicti Guillelmi de Ape, asseruit esse suas. Item, invenimus in dicta caxia quandam saquetum in quo erant duo mille ducenti quadraginta turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium saquetum in quo erant quatuor mille turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant duo mille turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant duo mille turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant duo mille turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant duo mille turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant duo mille turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant duo mille barchinonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant quadraginta una marce argenti et tres quaterons uncie in viginti novem peciis argenti et octo solidis minus duobus denariis argenti monete de venecians et uno milaresio. Item, invenimus quandam aliam caxiam magnam sine pedibus quam apervimus et invenimus in ipsa quandam alium sacum in quo erant duo mille barchinonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant centum libre barchinonenses minutorum. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sacum in quo erant mille solidos iaccenses. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sachum in quo erant quadraginta novem libras et decem solidos iaccenses. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sachum in quo erant quiquaginta libras iaccenses. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sachum in quo erant triginta quinque libras et decem solidos malgurienses minutorum. Item, invenimus in dicta caxia quandam alium sachum in quo erant quadraginta novem libras et duodecim solidos barchinonenses argenti minus duobus denariis minutis barchinonense monete. Item, invenimus in quodam sachio qui erat in quodam sachio qui erat in quodam armario regali quod erat in dicto hospicio Guillelmi de Ape, quondam, sexaginta quatuor libras et duodecim solidos et octo denarios barchinonenses argenti. Item, invenimus in quadam bursa corii rubei que erant in dicta caxia sine pedibus diversos sachetos in uno quorum erant septuaginta quinque duple et media auri mirie et rexedie. Item, in alio sachio qui erat intus dictam bursam invenimus viginti quinque morabatinos et sex duplas auri. Item, invenimus in quodam troceto panni in quo erat signum de Ventay viginti tres duplas et mediam rexe-

dias. Item, invenimus novem morabatinos auri plicatos in quodam trocio panni lini in quo erat scriptum "Jacme Rossell". Item, invenimus unum morabatinum in quodam trocio panni lini in quo erat scriptum "Jacme Torroela". Item, invenimus centum quatuordecim agostars auri in quodam trocieto panni lini qui erat in dicta bursa. Item, invenimus in quodam sacheto qui erat intus dictam bursam septuaginta unum morabatinos auri. Item, invenimus in dicta caxia sine pedibus viginti quinque duplas auri de Castella que erant in quodam sacheto qui erat intus dictam bursam. Item, invenimus ducentas quadraginta quinque duplas auri mirias et rexedias minus octava parte unius duple que erant in quodam sacheto qui erat intus dictum bursam. Item, invenimus in dicta caxia sine pedibus duo mille turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia in quodam sacheto trescentos triginta septem turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia in quodam trocio panni lini quindecim duplas et quartam partem duple auri mirias et rexedias et quatuor castellanos auri et unum florenum auri et quinque turonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia ducentas quadraginta septem duplas auri inter mirias et rexedias. Item, quinque castellanos et medium auri. Item, septem agostars auri. Item, tres morabatinos auri. Item, quatuor florinos auri. Item, invenimus in dicta caxia in quodam saculo trescentos nonaginta turonenses argenti. Item, invenimus inter starlinos et aliud argentum monetatum septem marchas et tres quarteronos uncie. Item, invenimus duos tayadors argenti et quatuor escutellas argenti et octo tacias argenti et duodecim cloquearia argenti et unam citram argenti que omnia ponderant decem et novem marchas et sex uncias et quartam partem uncie. Item, invenimus in dicta caxia in quodam sacho centum decem et novem solidos malgurienses minutorum. Item, invenimus in dicta caxia sex marchas et duas uncias et quarto de bossonayla de turonensibus minutis. Item, invenimus in dicta caxia decem et septem libras et septem solidos iaccenses. Item, invenimus in dicta caxia centum quinquaginta septem solidos barchinonenses argenti. Item, unam marcham et duas uncias et quartam partem uncie miliarenses argenti de Minorcha qui nominatur "anduç". Item, invenimus duas cintes de sirico cum platonis argenti ponderantes duas marchas argenti. Item, invenimus in dicta caxia tresdecim duplas que erant plicate in quodam trocieto panni lini. Item, invenimus octo duplas que erant in dicta caxia plicate in alio troceto panni lini. Item, invenimus in dicta caxia in quodam troceto panni lini tresdecim duplas auri. Item, invenimus in dicta caxia octo duplas auri. Item, sex morabatinos. Item, tres agostars. Item, novem malgurienses argenti. Item, tria cloquearia argenti que ponderant unam unciam et mediam. Item, invenimus in dicto hospicio predicti Guilelmi de Ape tres ciphos argenti ponderantes tres marchas et sex uncias unum quorum tradimus domine uxori dicti Guilelmi de Ape et Agneti, filie et heredi universali dicti Guilelmi, qui est ponderis unius marche et medie. Item, alium ciphum argenti deauratum intus et extra ponderantem unam marcham et mediam, que dicta domina, uxor predicta Guilelmi de Ape, dixit esse suum. Item, tres tacias argenti ponderantes tresdecim uncias, quas dicta domina, uxor dicti Guilelmi de Ape dicit esse suas. Item, alium ciphum argenti deauratum intus ponderantem novem uncias. Item, invenimus quinquaginta duas libras et decem solidos turonenses argenti, quos dicta domina, uxor dicti Guilelmi de Ape, dicit esse suas. Item, sex cloquearia argenti deaurata ponderis quatuor unciarum minus quarta parte unius uncie, que dicta domina dicit esse sua. Item, novem libras et quatuor solidos barchinonenses argenti, quas dicta domina dicit esse suas. Et hec omnia supradicta que dicta domina dicit esse sua dimisimus et tradidimus eidem domine, salvo iure predictorum heredi universali. Item, invenimus decem et octo morabatinos auri. Item, tresdecim duplas et unum florinum auri mirias et rexedias. Item, invenimus triginta turonenses argenti. Item, duodecim malgurienses argenti. Item, viginti quinque solidos malgurienses minutorum. Item, invenimus duo paria linteaminum de lino. Item, quatuor mapas seu tovayles taulars. Item, quinque manutergia. Item, sex manutergia francisca. Item, sex manutergia catebriata. Item, tria auricularia. Item, unum trocium de sindone de Lucha. Item, invenimus in quodam caxia sine pedibus quedam manutergia. Item, sex manutergia. Item, unum manuter-

gium catebriatum. Item, duo paria linteaminum. Item, sex manutergia francisca. Item, duo manutergia nostrata. Item, quasdam tovailes. Item, unam vanovam albam. Item, unum cohopenorium de sindone de Lucha. Item, duo auricularia. Et predictae res remanserunt in posse dicte domine uxoris dicti Guilelmi de Ape, quondam. Item, invenimus unum cofre et in ipso invenimus quindecim manutergia et quasdam mapas et unum manil et duas pecias panni lini. Item, invenimus in quodam alio cofre quandam garlandam argenti fractam que ponderat quinque uncias. Item, unum trocium de tela de quatuor palmis de amplitudine. Item, duas pecias panni lini. Item, invenimus sexaginta novem instrumenta facientia pro hospicio quod predictus Guilelmus de Ape, quondam, emit a manumissoribus et executoribus testamenti Petri de Sala, quondam, quod hospiciū predictus Guilelmus inhabitabat tempore mortis sue et quod est in burgo civitatis Barchinone, in carraria que dicitur de Mercatoribus. Item, invenimus quatuordecim instrumenta facientia pro hospicio quod predictus Guilelmus de Ape, quondam, emit a Bartholomeo de Porta, quod similiter dictus Guilelmus de Ape, quondam, inhabitabat et quod est contiguū predicto alii hospicio quod fuit predicti Petri de Sala. Item, invenimus septem instrumenta facientia pro dicto Guilelmo de Ape, quondam, et pro Petro de Colle, quondam. Item, invenimus inter ceram de Romania et de Cepta et de Fez quadraginta novem cargas et duas rovas et undecim libras neta. Item, invenimus decem et octo cargas et unum quintalem et viginti quatuor libras aluminis de Tirimse encamerat. Item, invenimus octo cargas et novem roves et novem libras de lacha encamarada. Item, invenimus quatuordecim faxios coriorum boum in quibus erant centum quadraginta coria.

Actum est hoc pridie kalendas iunii anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo octavo.

Sig+num Bartholomei Romei, Sig+num Fferrarii Burgueti, manumissorum et executorum testamenti predicti Guilelmi de Ape, quondam, qui hec laudamus et firmamus, presentibus testibus supradictis.

Sig+num Petri Marci, notarii publici Barchinone, qui hec scribi, fecit et clausit, cum litteris rasis et emendatis in linea quarta ubi dicitur “unculam quam” et in linea quinta ubi dicitur “altero eorum erant”, et cum litteris apponitis in eadem quinta linea ubi scribitur “et” et in linea undecima ubi scribitur “duo mille barchinonenses argenti. Item, invenimus in dicta caxia quendam alium sacum in quo erant” et in linea vicesima quarta ubi scribitur “argenti”, die et anno quo supra.

Sig+num Iacobi de Letenali, notarii Barchinone, testis huius translati. Sig+num Bernardi Payares, notarii Barchinone, pro teste subscribentis.

Sig+num Bertrandi de Olzeto, subvicarii Barchinone pro Bertrando de Canellis, vicario Barchinone et Vallesii, et gerensis vices ipsius vicarii, eo absente, qui huic translato sumpto fideliter ab originali suo non cancellato nec in aliqua parte sui viciato ex parte domini regis et auctoritate officii quo fungimur auctoritatem impendimus et decretum ut ei tanquam originali suo fides plenaria ab omnibus impendatur. Appositum per manum mei, Bernardi de Cumbis, notarii publici Barchinone regentisque scribaniam curie vicarii eiusdem civitatis, in cuius manu et posse dictus subvicarius et gerens vices vicarii hanc firmam fecit, quarto kalendas ffebruarii, anno Domini millesimo CC^O nonagesimo septimo; presentibus testibus: Guilabertino de Scintillis, Bernardo Ermengaudi, iurisperito, et Guilelmo Rastaldi. Et ideo ego, Bernardus de Cumbis, notarius predictus, in testimonium premissorum hec scripsi et hoc meum sig+num hic apposui.

Sig+num Iacobi de Malvino, notarii publici Barchinone, qui hoc translatum ab originali suo fideliter sumptum et cum eodem comprobatum scribi, fecit et clausit, quarto kalendas ffebruarii, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, cum litteris rasis et emendatis in linea undecima ubi dicitur “monete” et in linea quartadecima ubi dicitur “novem”.